

<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2065>

Dr. Öğretim Üyesi Hacı ÇİÇEK

Adıyaman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Arap Dili Eğitimi Bölümü, Adıyaman / TÜRKİYE
orcid.org/0000-0003-4735-6349

Citation: Çiçek, H. (2020). Şark-İslâm medeniyetinde vasiyet, taziye ve mersiye/ağıt kültürü. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(59), 2689-2695.

ŞARK-İSLÂM MEDENİYETİNDE VASIYET, TAZIYE VE MERSİYE/AĞIT KÜLTÜRÜ

ÖZET

Ölüm, bütün canlıların yaşadığı ve yaşayacağı bir hakikattir. İnsanoğlu sosyal bir varlık olduğundan, ölen yakını veya komşusu, hatta ülkesinin vatandaşı adına üzülmeye, yas tutması da doğaldır. Günümüzde insanların, yakındaki taziye sahiplerini gidip görmesi, uzaktakilerine de telefon etmesi veya başka bir iletişim aracılığıyla haber göndermesi söz konusu olmaktadır. İslâm, kendisine inananları, cahiliye döneminin değer yargılarından soyutlamaya çalışmıştır. Hastalık ve ölüm sürecinde insanın nasıl davranacağını, nasıl tavır takınacağını da belirlemiştir. Öyle ki İslâm, hastalık ve ölüm sürecini bile diğer kimseler için bir ders ve ibret vesilesi formunda değerlendirmiştir. Çünkü ölen ile ölmemekte, ölüme engel olunmamakta ve hayat doğal süreci içinde devam etmektedir. Öyleyse en doğru davranış, bu süreçten en ideal şekilde ders alma yoluna gitmektir. Bu çalışmada şark-İslâm medeniyetinde tavsiye, taziye ve mersiye/ağıt kültürü ele alınmıştır. Çalışmada daha çok, Hz. Peygamber ve onun yanı başında yetişen Hz. Ali'nin bu konulara dair rol model durumları, merkeze yerleştirilmiştir. Zira bu iki şahsiyet, bütün Müslümanların ortak paydaları durumundadır.

Anahtar Kelimeler: Hastalık, Ölüm, Tavsiye, Taziye, Mersiye.

THE CULTURE OF ADVICE, CONDOLENCE AND LAMENT IN EASTERN-ISLAMIC CIVILAZION

ABSTRACT

Death is a reality that all creatures experienced and will experience. As human beings are social creatures, it is natural for them to feel sorry and sorrow on behalf of their deceased relatives or neighbours, or even citizens of their country. Nowadays, people go and see condolence nearby, call those who are far away or send a message with other communication tools. Islam has tried to isolate the ones, who believed in it, from the period of ignorance's standard of judgement. It has also determined how a person should behave during the process of disease and death. So, Islam has evaluated even the disease and death process in the form of a lesson and a reminder for other people because death cannot be prevented and life goes when someone dies and life continues in its natural process. In that case, the best thing to do is to take lessons from this process in the most ideal way. In this study, the culture of advice, condolence and lament in eastern-Islamic civilization is discussed. In this study, the role model situations of Prophet Muhammed and Hz. Ali; who was brought up right next to him, is placed in the center more, as these two personalities are common grounds of all Muslims.

Keywords: Disease, Death, Advice, Condolence, Lament.

1. GİRİŞ

Tavsiye, başka bir anlamıyla vasiyet, taziye ve mersiye/ağıt olayı, neredeyse her toplumda çeşitli şekillerde var olagelen bir toplumsal etkinliktir. Aynı zamanda insanların en sıkıntılı dönemlerindeki dayanışmasıdır.

Söz konusu bu değerler, neredeyse insanlık tarihi kadar eskidir denebilir. Kur'an, bu toplumsal değerlerden farklı bağlamlarda öz etmiştir. Mesela "İbrahim, bunu kendi oğullarına da vasiyet etti, Yakub da öyle: "Oğullarım! Allah, sizin için bu dini (İslâm'ı) seçti. Siz de ancak Müslümanlar olarak

ölün” dedi” (Bakara, 2/132) şeklindeki vurgu, bunun en açık kanıtıdır. Buna Hz. Lokman’ın, kendi çocuğu üzerinden bütün insanlığa yaptığı tavsiyeleri de eklemek mümkündür (Lokman, 31/14-19).¹

Cahiliye döneminde Zülisba el-Advânî adlı şairin, ölüm döşeğinde iken kendi oğluna yaptığı nasihat ve vasiyetler de göz ardı edilmeyecek öneme sahiptir (Abdulcabbar, ts.: 315; İbn Hamdûn, 1417: I/40; İyd, ts.: 110; Safvet, ts.: I/120; Şeyho, 1913: II/48).²

İstiklal Şairi Mehmet Akif Ersoy’un (ö.1936) deyişiyile “Şark’ın en sevgili sultanı” (Ersoy, 1992: 360) Selahaddin Eyyubi (ö.589/1193) de ömrünün son demlerinde oğlu Zahir’e (ö.613/1216) Allah’tan korkmasını, idaresi boyunca boş ve haksız yere kimsenin kanını dökmemesini, halkın gönlünü daima hoş tutmasını ve problemleriyle ilgilenmesini, devlet ricaline iyi davranmasını, insanları ikna ederek gönüllerini kazanmasını, kimseye kin duymamasını ve sürekli bağışlayıcı olan Allah’a yalvarmasını ve ondan istiğfar dilemesini tavsiye etmiştir (Azzam, 2015: 307).

Şair, aşağıdaki beyitte insan-zaman ilişkisini, zamanın insana neler getirdiğini, insandan neler götürdüğünü çok güzel bir şekilde tasvir etmiştir.

ثمانية تجري على الناس كلهم ... ولا بد للإنسان يلقي الثمانية
سرور وحزن واجتماع وفرقة ... ويسر وعسر ثم سقم وعافيه

“Sekiz şey vardır ki hepsi mutlak surette insanlara uğrar durur:

Sevinç, hüzn, beraberlik, ayrılık, kolaylık, zorluk, hastalık ve sağlıktır.” (el-Yûsî, 1982: I/93)

Şiirin beytinde sıralanan psiko-sosyal olaylar bağlamında insanın hem nasihat ve tavsiyelere muhtaç olduğu gibi başkasına da yol yordam göstermesi de fitrî bir hakikattir.

Bu girişten sonra vasiyetin sözlük ve terim anlamına geçmemiz yerinde olacaktır.

2. VASİYETİN SÖZLÜK VE TERİM ANLAMI

Sözlükte “bitiştirmek, bağlamak; önermek” anlamlarındaki vasiyyet (çoğulu vesâyâ); fıkhîta kişinin malını ölüm sonrasına bağlayarak bir şahsa veya hayır cihetine teberru yoluyla temlik etmesini ifade eder. Ölümüne bağlı bu işlemi yapan kişiye mûsî, vasiyetten yararlanacak kişiye veya hayır cihetine mûsâ leh, vasiyet konusu mal veya menfaate mûsâ bih denir (Arı, 2012: XLII/553).

3. TAZİYENİN SÖZLÜK VE TERİM ANLAMI

‘Aza sözcüğü, aslı a-z-y Arapça bir kelime olup “avunmak, teselli bulmak, baş sağlığı dilemek” demektir (İsfahânî, 1412: 565). Kişinin, yitirdiği bir değer dolayısıyla sabretmesi, mevcut duruma karşı katlanmasıdır. Taziye sözcüğü ise “Sıkıntı yaşayan, başına bir felâket gelen ya da bir yakını vefat eden kimseyi teselli etme, rahatlatma, baş sağlığı ve sabır dileme” gibi manalara gelmektedir.³ Başka bir ifadeyle “Meydana gelen zarar ve yıkımlara karşı şikâyet etmeme, kendini acındırmama, olayı olduğu gibi kabullenme” demektir (Ömer, 2008: II/1496). Türkiye’de Anadolu’nun neredeyse her köşesinde taziye olayı “başsağlığı dilemek” şeklinde nitelendirilir.

Aynı fiilden türemiş olan i’tiza kelimesi ise kişinin, savaşta düşmanına karşı dikilerek “ben, filanın oğluyum” demesi anlamına gelir (el-Ezherî, 2001: III/63; ibn Fâris, 1991: IV/310; İsfahânî, 1412: 565; ibn Manzûr, 1300: XV/52; ez-Zebidî, ts.: XXXIX/37-38; Dozy, 1979: VII/204; Rızâ, ts.: IV/98).

Taziye sözcüğü, her ne kadar yukarıda vurguladığımız manalara gelse de, aynı zamanda Hz. Hüseyin ile yakınlarının Kerbelâ’da şehit edilmesini konu alan temsili gösteriler için İmâmiyye Şiası arasında kullanılan bir terimdir olarak anlam kazanmıştır. Terim olarak özellikle İran Şiası arasında Hz. Hüseyin’le beraberindekilerin Kerbelâ’da şehit edilmesi münasebetiyle muharrem ayının ilk on günü içinde icra edilen matem merasimlerini ifade eder (Öz, 2011: XL/203).

Taziyenin sözlük ve terim anlamlarından sonra aynı sözcükle doğrudan bağlantılı olan mersiyenin sözlük ve terim anlamlarını vermeye çalışalım.

¹ Hz. Lokman’ın, kendi oğluna yaptıkları nasihatlerine dair geniş bilgi için bkz. Yolcu, 2009.

² Bu konuda geniş bilgi için bkz. Çiçek & Kaya, 2019.

³ Ayrıca bkz. Kavak, 2015.

4. MERSİYENİN SÖZLÜK VE TERİM ANLAMLARI

Doğu medeniyetine mensup olan toplumlarda özellikle ölenin veya kaybedilen değerlerin arkasından onu öven ve kaybının üzüntüsünü terennüm eden şiirlerin genel adıdır. Sözlükte “Ölen kimsenin iyiliklerini anıp sesli bir şekilde ağlamak, onun hakkında şiirsel formatta ağıtlar yakmak” (İbn Fâris, 1991: II/488) anlamındadır. Arapça bir kelimedir.

Mersiyenin temel özelliklerinin başında hüznün ve matem bulunmasıdır (ez-Zebidî, ts: XXXVII/200). Birisi için “O, mersiye söylüyor, ağıt yakıyor” denildiğinde “*O, ölen için ağlıyor, öleni övüp duruyor*” anlamı anlaşılır (el-Ezherî, 2001: XV/90; el-Ferâhîdî, ts.: VIII/234).

Mersiyeler ana-baba, evlat (el-Enbârî, 1987: 216), koca (İbn Side, 2000: X/190; İbn Manzûr, 1300: XIV/309), yakın akraba, konu komşu, köy-kent, yöre-belde⁴ ve memleketin idarecileri için de söylenir. Mesela beşinci Raşit halife diye kabul edilen Ömer b. Abdülaziz (ö.101/720) için ağıtlar yakılmıştır. Onun için ağıt yakan kimse, şöyle demiştir:

فَالشَّمْسُ كَأَسْفَةٍ لَيْسَتْ بِطَالِعَةٍ تَبْكِي عَلَيْكَ نُجُومَ اللَّيْلِ وَالْقَمَرَا

“Güneş tutulmuş, parlamamaktadır.

Ay ve yıldızlar, senin için ağlamaktadır.” (İbnu’l-Hanbelî, 1987: 58)

Arap dili ve edebiyatında klasik mersiyede üç ana bölüm vardır. Bunlar; ölen kişinin yitirilmesinden duyulan acı ve üzüntünün dile getirildiği ağlama bölümü (nedb. nevh), erdemlerinin anlatıldığı övgü bölümü (te’bln) ve duyulan acılara katlanmanın tavsiye edildiği bölümdür.⁵

5. HADİSLERDE TAZİYE VE MERSİYENİN KONUMU

Hz. Peygamberin birçok konuda tavsiye ve davranışları olduğu gibi taziye ve mersiyeye dair de bazı tavsiyeleri olmuştur. Kendisi, malum olduğu üzere insanın fitratını bastırmamış, aksine insan davranışlarını aslı fitrata uyarlamaya çalışmıştır.

Mesela Hz. Peygamberin kızı (Zeyneb), babasına birisini göndererek "Oğlum ölmek üzere, son nefesini verirken yanında hazır ol" diye rica etti. Hz. Peygamber; adamı geri çevirirken: "Selamımı söyle ve şunu hatırlat: Alan da Allah'tır, veren de Allah'tır. Her şeyin O'nun yanında muayyen bir eceli vardır. Sabretsin ve Allah'ın (sabredenlere vereceği) mükâfatı düşünsün!" (Buhârî, 1979: *Cenâiz* 33, *Marzâ* 9, *Kader* 4, *Eymân* 9, *Tevhid* 2, 25; Müslim, ts: *Cenâiz* 11; Ebu Dâvud, ts.: *Cenâiz* 28; Neseî, ts.: *Cenâiz* 22).

İslam, hiçbir şekilde ölü üzerine ağlamayı reddetmemiş; aksine bağırp çağırmadan ve üst baş yırtmadan ağlamayı uygun görmüştür. Hz. Peygamber, ruhunu Allah'a teslim etmek üzere olan oğlu İbrahim'in yanına girince gözlerinden yaşlar akmaya başlamış; onun bu durumunu gören Abdurrahman b. Avf, olayı garipsemiş, Hz. Peygamber, ona: “Ey Avf’ın oğlu! Bu gördüğün gözyaşları, rahmet ve şefkat eseridir” diye mukabelede bulunmuştur (Buhârî, 1979: *Cenâiz* 43). Başka bir rivayette ise Hz. Peygamber: “Bu, Allah’ın, kullarının kalbine koyduğu acıma duygusudur. Rahmettir. Allah, ancak yumuşak kalpli kullarına merhamet eder” diye buyurmuştur (Buhârî, 1979: *Cenâiz* 33; Müslim, ts: *Cenâiz* 9).

Ölen kimsenin cenazesi için üst baş yolma, giysilerini parçalama, yanaklarını paralama vb. hareketler, cahiliye döneminin adetlerindedir. Hatta adı geçen davranışlardan sakınanlar, toplum tarafından ayıplanır, yadırganırdı. Ama İslam’ın gelişiyle birlikte ve zamanla, cenaze sahiplerine sabru sebat tavsiye edilmiş, sevap kazanma vad edilmiştir. Öyle ki hasta ve ölünün başında güzel sözlerin söylenmesi tavsiye edilmiştir. Zira meleklerin, söylenen güzel sözlere “âmin” dedikleri haber verilmiştir (Müslim, ts: *Cenâiz* 6).

⁴ Endülüs şehirleri için söylenen mersiyelerden Ebu’l Bekâ Salih b. Şerif er-Rundi’nin Endülüs Mersiyesi veya er-Rundi’nin Nüniyesi olarak bilinen mersiyeye dair geniş bilgi için bkz. Timurtaş, 2015.

⁵Geniş bilgi için bkz. Toprak, 2004, XXIX/215-217.

Allah: "Ben kimin iki sevdiğini almışsam ve o da sevabını umarak sabretmişse, ona cennet dışında bir mükâfat vermeye razı olmam." (Tirmizi, 1980: Zühd 58).

"Mümin kul, ailesi içindeki çok sevdiği çocuğu elinden alındığı zaman, sabreder ve mükâfat umarsa Allah, o kulu için cennetten aşağı bir mükâfata razı olmaz." (Neseî, ts.: *Cenâiz* 23).

Atâ b. Ebi Rabâh: "İbn Abbâs, bana: "Sana cennet ehlerinden bir kadın göstermeyeyim mi?" dedi. Ben de: "Evet göster!" dedim. "İşte dedi, şu siyah kadın var ya, o, Hz. Peygambere gelip: "Ben saralıyım, (nöbet gelince) üstümü başımı açıyorum, Allah'a benim için dua ediver (hastalaktan kurtulayım)" dedi. Hz. Peygamber: "Dilersen sabret, sana cennet verilsin, dilersen sana şifa vermesi için Allah'a dua edivereyim" dedi. Kadın: "Öyleyse sabredeceğim, ancak üstümü başımı açmamam için dua ediver" dedi. Hz. Peygamber da ona öyle dua etti." (Buhârî, 1979: *Marzâ* 6; Müslim, ts.: *Birr* 54).

"Hz. Peygamber buyurdular ki: "Kul hastalandığı zaman Allah, ona iki melek gönderir ve onlara: "Gidin bakın, kulum yardımcılara ne diyor bir dinleyin!" der. Eğer O kul, melekler geldiği zaman Allah'a hamd ediyor ve senalarda bulunuyor ise, onlar bunu, her şeyi en iyi bilmekte olan Allah'a yükseltirler. Allah, bunun üzerine şöyle buyurur: "Kulumun ruhunu kabzedersen; onu cennete koymam kulumun benim üzerimdeki hakkı olmuştur. Şayet şifa verirsem, onun etini daha hayırlı bir etle, kanını daha hayırlı bir kanla değiştirmem ve günahlarını da affetmem üzerimde hakkı olmuştur." (Mâlik, 1985: *Ayn* 5).

Habbab b. Eret: Hz. Peygamber Kâ'be'nin gölgesinde otururken, gelip (müşriklerin yaptıklarından) şikâyetle bulunduk: "Bize yardım etmiyor musun, bize dua etmiyor musun?" dedik. Şu cevabı verdi: "Sizden önce öyleleri vardı ki, kişi yakalanıyor, onun için hazırlanan çukura konuyor, sonra getirilen bir testere ile başının ortasından ikiye bölünüyordu. Bazısı vardı, demir taraklarla taranıyor, vücudunda sadece et ve kemik kalıyordu. Bu yapılanlar onları dininden çeviremiyordu. Allah'a yemin olsun, kendisi bu dini tamamlayacaktır. Öyle ki, bir yolcu devesine bindimi San'a'dan kalkıp Hadramevt'e kadar gidecek, Allah'tan başka hiçbir şeyden korkmayacak, koyunu için de sadece kurttan korkacak. Ancak siz acele ediyorsunuz." (Buhârî, 1979: *Menâkıbu'l- Ensâr* 29, *Menâkıb* 25, *İkrâh* 1; Ebu Dâvud, ts.: *Cihâd* 107; Neseî, ts.: *Zinet* 98).

"Ebu Talha'nın bir oğlu hastalandı. Sonunda Ebu Talha evde yokken vefat etti. Çocuğun öldüğünü bilmiyordu. Hanımı, çocuğun öldüğünü görünce, (çocuğun defni için gerekli) hazırlığı yaptı, onu evin bir kenarına koydu. Ebu Talha (akşam olup) eve gelince: "Çocuk nasıl oldu?" diye sordu. Hanımı, "Sükûnete erdi, istirahat kavuşmuş olmasını umarım" (diye yuvarlak bir) cevapta bulundu. Ebu Talha hanımının doğru söylediğini zannetti. Sonra hanımı, akşam yemeğini getirdi. Yatağını hazırladı. Sabah olunca Ebu Talha gusletti. Evden çıkacağı zaman hanımı çocuğun ölümünü haber verdi. Ebu Talha, Hz. peygamberle sabah namazı kıldı. Sonra kadının yaptığını bir bir anlattı. Hz. Peygamber: "Allah gecenizi hakkınızda mübarek kılmış olsun" buyurdular. Sonra onlara Allah, dokuz evlat verdi, hepsi de Kur'an'ı okudular." (Buhârî, 1979: *Cenâiz* 42, *Akika* 1).

Hz. Peygamber: "İşittiği şeyin verdiği ezaya aziz ve celil olan Allah'tan daha sabırlı kimse yoktur. Çünkü O'na şirk koşulur, evlatlar nispet edilir. O, yine de onlara afiyet ve rızık vermeye devam eder" (Buhârî, 1979: *Edeb* 71, *Tevhid* 3; Müslim, ts: *Sıfatu'l-Münafikin* 49) demiştir.

6. HASTALIK VE ÖLÜME DAİR HZ. ALİ'DEN TAVSİYE VE ÖĞÜTLER

Malum olduğu üzere Hz. Ali, küçüklüğünden itibaren vahyin merkezinde bulunmuş, pınarından kana kana içmiş önemli bir şahsiyettir. Bu itibarla onun dedikleri, her dönemde bütün Müslümanlar tarafından dikkate alınmış, bundan sonra da dikkate alınacaktır. Kendisi her dönemde denge insanı olmaya çalışmıştır. Çevresine en sıkıntılı dönemlerinde bile moral vermeye gayret etmiş, hayat-ölüm, dünya-ahiret bağlamında bilinç kazandırmaya çalışmıştır.

Hz. Ali'nin, çeşitli dönemlerde ailesine, memurlarına, komutanlarına verdiği nasihat ve tavsiyelerden birkaçını vermeye çalışacağız.

Kendisi, ölümün mukadder olduğunu, ölüm ile insanın birbirlerine doğru son sürat yöneldiklerini vurgulamıştır (Şerîf Radî, 1992: 685). Bir cenazeye eşlik ederken gülen birisini duyunca şöyle demiştir:

“Sanki ölüm, bizden başkalarına yazılmış; sanki bu gerçek bizden başkasına hükmedilmiş; sanki şu gördüğümüz ölümler, kısa bir yolculuğa çıkıyorlar da kısa bir süre sonra bize dönecekler. Oysaki biz, onların cesetlerini kabirlerine taşıyor ve miraslarını yiyoruz. Sanki biz, onlardan sonra ebedi kalacakmışız; her öğüdü unutmuş ve bizi yakıp yıkan felaketi göz ardı etmişiz.” (Şerîf Radî, 1992: 706).

dedikten sonra “Ölenleri gördüğü halde ölümü unutan; ilk yaratılışı gördüğü halde tekrar dirilişi inkâr eden ve fani dünyayı imar etme adına, sonsuzluk yurdunu ihmal eden kişiye de şaşarım” (Şerîf Radî, 1992: 707) diye çevresindekilere serzenişte bulunmuştur.

Hz. Ali, ahiret bilincine vakıf olmayanlar hakkında ise;

“Günahlarının çokluğundan dolayı ölümden korkar fakat ölümden korkmasına neden olan şeyleri yapmaya devam eder. Hastalandığında, yaptıklarından pişman olur; iyileştiğinde, kendisine güven duyar, oyalanır. Afiyet bulduğunda kendini beğenir; sınılandığında ümidini keser, bir belaya uğradığında, çaresiz yalvarmaya başlar. Ölümden korkar, ne var ki gelen fırsatları değerlendirmez.” (Şerîf Radî, 1992: 715).

dedikten sonra “Ölüm yakındır, fakat eşlik eden pek azdır” (Şerîf Radî, 1992: 719) ve “Yolculuk/ölüm yakındır” (Şerîf Radî, 1992: 720) tespitinde bulunmuştur.

Hz. Ali, “Ey insanlar! Konuştuğunuzda duyan ve gizlediğinizde bilen Allah’tan korkunuz! Kaçsanız da sizi yakalayacak; dikelseniz de sizi alıp götürecektir, unutsanız da sizi gündeminde tutacak olan ölümü aklınızda tutunuz” (Şerîf Radî, 1992: 723) tavsiyesinde bulunduktan sonra “Kapkaranlık bir gecenin tozu toprağı üzerimizde iken bir gün ölüm günü bize dış bilemektedir” (Şerîf Radî, 1992: 745) gerçeğini dile getirmiştir.

Hz. Ali, Eşas b. Kays (ö.40/661)⁶’ın oğlunun taziyesinde ona:

“Ey Eşas! Oğlundan dolayı üzülürsen bil ki bu üzüntün, senin ona duyduğun merhametindedir. Şayet Allah için musibetlere karşı sabredersen, bunun bir karşılığı vardır. Ey Eşas! Başına gelenlere karşı sabırlı olursan, mükâfat görürsün. Yok, eğer ahu vah ederek sızlanıp durursan, günahkâr olursun. Ey Eşas! Oğlun, senin için bir imtihan aracı olmasına rağmen, doğarken sana mutluluk vermiştir. O, sevap ve rahmet iken, ölünce seni üzmiştir.” şeklinde tavsiyede bulunmuştur (Şerîf Radî, 1992: 747-748).

Başka bir rivayette, Eşas b. Kays’ın oğlunun taziyesinde şu tavsiyede bulunmuştur: “Ya asaletli insanlar gibi sabredersen ya da ehli hayvanlar gibi inleyip durursun.” (Şerîf Radî, 1992: 773).

Bir kabilenin taziyesinde şu tavsiyede bulunmuştur: “Bu olay/ölüm, ne sizinle başlamış ne de sizinle son bulacaktır. Arkadaşınız bazen yolculuğa çıkardı. Şimdi de onu yolculuğa çıkmış olarak sayın. Eğer o size geri dönmezse, siz ona kavuşacaksınız.” (Şerîf Radî, 1992: 760).

Çok sevdiği meşhur komutanı Malik b. Eşter’in⁷ ölüm haberi kendisine ulaştığı zaman şöyle demiştir: “Allah ona rahmet etsin, Mâlik de ne Mâlik’ti! Eğer yalnız başına yüce bir dağ veya sarp bir kaya olsaydı, üstüne ne bir nal basabilir ne zirvesine bir kuş konabilirdi.”

⁶Asıl adı Ebû Muhammed Ma’dikerb b. Kays el-Eş’as el-Kindî’dir. Hz. Peygamber’in huzuruna gelmiştir. Cengâver sahabilerdendir. Birçok fetihe katılmıştır. Hz. Ebubekir’in kızkardeşi Ummu Ferve bnt. Ebi Kuhafe ile evlenmiştir. Muaviye, Sıffîn’de araçlar devreye koyarak Eşas’ı kazanmaya çalıştıysa da o, Hz. Ali’nin yanında yer almış, ona bağlı kalmıştır. Nehravan’da Haricilere karşı savaşmıştır. Ailece zulüm ve haksızlığa karşıdır. Torunu İbnu’l-Eşas el-Kindî ise istibdad sahibi zalim Haccac’a karşı verdiği mücadeleyle meşhur olmuştur. Geniş bilgi için bkz. et-Taberî, 2000: IV/254; İbni’l-Cevzî, 1992: V/167; İbnu’l-Esir, 1987: II/551; İbn Kesir, 1988: V/85-86; İbn Haldûn, 1998: II/476.

⁷Malik b. el-Haris b. Abdiyeğûs en-Nehaî’dir. Hz. Ali’nin sadık taraftarlarındandır. Meşhur bir komutandır. Hz. Ali’nin sağ kolu durumundaydı. Yemen asıllı Mezhic kabilesine mensuptur. Yermük Savaşı’nda bir gözünü kaybettiği için “Eşter” (göz kapakları ters çevrilmiş) lakabıyla meşhur olmuştur. Sıffîn’de Hz. Ali’nin süvari ve piyade kuvvetlerine kumanda etmiştir. Bir süre sonra Muhammed b. Ebubekir’in yerine Mısır valiliğine atanmıştır. Muaviye’nin planı ile içine zehir konulan bal şerbetiyle öldürülmüştür. Muaviye, Malik’in ölüm haberini, “Allah’ın balda bile askerleri vardır” ifadesi ile halka duyurmuştur. Bkz. Onat, 2000, XXI/301.

7. SONUÇ

Malum olduğu üzere ölüm, her canlı için mukadder bir gerçekliktir. Bu mukadderiyet, özelde insanlar için, genelde ise hayvanlar âlemi için bile beraberinde birçok hüznün ve burukluklar getirmektedir. Bırakın insanları, bazı hayvanların, ölen yavruları başında saatlerce, hatta günlerce beklediği söz konusu olmaktadır. Bu olay, tamamen fitrî bir özelliktir.

Hayvanların, yavrularının ölmesi karşısında gösterdiği tepki bu merkezde iken, aynı atmosferi yaşayan insanların, daha da hüznülenmeleri, hatta şok hali yaşamaları çok doğal bir psikolojik durumdur. Hz. Ömer'in, Hz. Peygamberin vefatı esnasında, elinde yalın kılıç olduğu halde şok halini yaşaması ve "Her kim, Muhammed öldü der ise onu vururum" demesi, ölüm anındaki atmosferin, ölü yakınları açısından ne kadar zor olduğunun bir göstergesidir.

"Başınız sağ olsun", "Baki olan Allah'tır", "Mekânı cennet olsun", "Allah, sizlere sabır versin" vb. vurgular, felsefî derinliği ve duyarlılığı olan ifade ve ibarelerdir. Bu ifadeler, aynı zamanda aynı kültür ve medeniyete sahip kişilerin, beslendikleri ortak kaynaklardır.

İslâm düşünce ve tefekkürü bağlamında Hz. Peygamber, kendisine inananlar için bir rol model insandır. O, Müslümanlar için ibadetler konusunda örneklik teşkil ettiği gibi ahlakî ve sosyal ilişkiler konusunda da bir örnek şahsiyettir. Dolayısıyla kendisi, hastalık ve ölüm esnasında da nasıl davranılacağını, ne gibi tepkiler gösterileceğini tavsiye etmiştir.

Son söz olarak şu söylenebilir: Her konuda dengeli bir tutum sergileyen İslâm, taziye kültürü konusunda da dengeli bir erdem getirmiştir. İslâm medeniyeti, bu yönüyle de diğer ideolojilerden ve kültürlerden ayrılmıştır.

KAYNAKÇA

- ABDULCABBAR, A. (2012). *Kıssatu'l-Edeb fi'l-Hicâz*. Kahire: Mektebetu'l-Külliyeye el-Ezheriyye.
- ARI, A. (2012). "Vasiyet" maddesi. İstanbul: *DİA*.
- BUHÂRÎ, M. (1979). *Sâhihu'l-Buhârî*. İstanbul: el-Mektebetu'l-İslâmî.
- ÇİÇEK, H. & KAYA, O. (2019). Arap cahiliye döneminde bir babanın çocuğuna hikmetli öğütleri - İslâmî değerler bağlamında pedagojik bir analiz. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 6(38), 1471-1480.
- DOZY, R. (1979). *Tekmiletü'l-Me'âcim el-Arabiyye*: Irak: Vizâretu's-Sekâfe.
- EBÛ DÂVÛD, S. (t.s). *Sunen*. Riyâd: Dâru'l-Fikr.
- EL-EZHERÎ, M. (2001). *Tehzîbu'l-Luğa*. Beyrut: Dâru İhyâi Turâsi'l-Arabî.
- EL-FERÂHÎDÎ, H. (t.s.). *Kitâbu'l-'Ayn*. Beyrut: Dâru Mektebeti'l-Hilâl.
- İBN FÂRÎS, A. (1991). *Mu'cemu Mekâyisi'l-Luğa*. Beyrut: Dâru'l-Cîyl.
- İBN HALDÛN, V. (1998). *Dîvânu'l-Mubtedeve'l-Haber fî Eyyâmi'l-Arabve'l-Acem ve'l-Berber ve men Asârahum min-Zevi's-Şe'ni'l-Ekber*. Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- İBN HAMDÛN, B. (1417). *Et-Tezkiretu'l-Hamdûniyye*. Beyrut: Dâru Sâdır.
- İBN KESÎR, İ. (1988). *El-Bidâye ve'n-Nihâye*. Beyrut: Dâru İhyai't-Turâsi'l-Arabî.
- İBN MANZÛR, C. (1300). *Lisânu'l-Arab*. Beyrut: Dâru Sâdır.
- İBN SİDE, A. (2000). *El-Muḥkem ve'l-Muḥiti'l-A'zam*. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- İBNU'L-CEVZÎ, A. (1992). *El-Muntazam fî Tarihi'l-Mulûki ve'l-Umem*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- İBNU'L-ENBARÎ, M. (1987). *Kitâbü'l-Ezdâd*. Beyrût: el-Meketebetu'l-Asriyye.
- İBNU'L-ESÎR, A. (1987). *El-Kâmil fî't-Târîh*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- İBNU'L-HANBELÎ, A. (1987). *Sehmü'l-Elhâz fî Vehmi'l-Elfâz*. Beyrut: Alemu'l-Kutub.

- İSFAHÂNÎ, R. (1412). *El-Mufredât*. Dımişk: Dâru'l-Kalem.
- ÏYD, M. (t.s.). *En-Nahvu'l-Musaffâ*. Kahire: Mektebetu's-Şebâb.
- KAVAK, F. (2015). Klasik Arap Edebiyatında Taziye. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24(1),105-132.
- MÂLİK, E. (1985). *Muvatta*. Beyrût: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî.
- MÜSLİM, M. (t.s.). *Sahîhu Muslim*. Beyrût: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî.
- NESEÎ, A. (t.s.). *Sunen*. (Suyûtî Şerhi). Beyrût: Dâru İhyai't-Turâsi'l- Arabî.
- ONAT, H. (2000). "İbrahim b. Eşter" maddesi. İstanbul: DİA.
- ÖMER, A. (2008). *Mu 'cemu'l-Lugati'l-Arabiyye el-Mu'âsıra*. byy: Alemu'l-Kutub.
- ÖZ, M. (2011). "Taziye" maddesi, İstanbul. DİA.
- RIZÂ, A. (t.s.). *Mu 'cemu Metni'l-Lüga*. Beyrut: Dâru Mektebeti'l-Hayât.
- SAFVET, A. (t.s.). *Cemheretu Resaili'l-Arâb fi Usûri'l-Arabiyyeti'z-Zahire*. Beyrut: el-Mektebu'l-İlmiyye.
- ŞERÎF RADÎ, M. (1992). *Nehcu'l-Belâga*. Beyrut: Dâru'l-Ma' rife.
- ŞEYHO, L. (1913). *Macâni'l-Edeb fi Hadâiki'l-Arâb*. Beyrût: Matba'atu'l -Âbâi'i-Yesû' iyyîn.
- ET-TABERÎ, M. (2000). *Câmi 'u'l-Beyân fi Te'vili'l-Kur'ân*. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle.
- TİMURTAŞ, A. (2015). Bir Şehir Mersiyesi Örneği: Ebu'l-Bekâ er-Rundî'nin Endülüs Mersiyesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(36), 217-229.
- TİRMİZÎ, M. (1980). *Sunenu't-Tirmizî*. Beyrût: Dâru'l-Fikr.
- TOPRAK, M. F. (2004). "Mersiye maddesi". Ankara: DİA.
- YOLCU, M. (2009). Cemiyeti İnşa Eden Değerler Açısından Hz. Lokman'ın Nasihatleri ve Önemi (Lokman Sûresi'nde Yer Alan Öğütleri). *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9(2), 147-214.
- EL-YÛSÎ, N. (1982). *El-Muhâdarât fi'l-Luga ve'l-Edeb*. Beyrut: Daru'l-Garb el-İslâmî.
- EZ-ZEBİDÎ, M. (t.s.). *Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*. Kâhire Dâru'l-Hidâye.